

O'ZBEK VA INGLIZ ADABIYOTIDA "OY" VA "MOON" KONSEPTLARINING EVOLYUTSIYASI.

Sharipova Bahora Odiljonovna

Navoiy Davlat Universiteti

Ingliz tili amaliy fanlar kafedrası o'qituvchisi

XX–XXI asrlar zamonaviy o'zbek adabiyotida "Oy" konsepti klassik an'ananing davomi sifatida rivojlanib, yangi davr talablariga muvofiq yangi semantik qatlamlar bilan boyidi. Abdulla Oripov she'riyatida Oy — milliy uyg'onish va mustaqillik orzu-intilishlarining timsoli sifatida ifodalanadi. "O'zbekiston" she'ridagi Oy obrazi vatanparvarlik tuyg'ularining kuchayishi bilan bevosita bog'lanib, milliy ruh va tarixiy xotira bilan birlashadi.

Muhammad Yusuf ijodida Oy obrazi zamondosh o'zbek kishisining ruhiy olamini ifodalashda markaziy vositaga aylanadi. Uning qator she'rlarida Oy — tezkor zamonaviy hayotda yo'qolayotgan milliy qadriyatlar va an'analarning nostalgik timsoli sifatida ko'rinadi. "Zebijon" she'rida Oyning yolg'izligi va zamona kishisining yolg'izligi o'rtasida chuqur parallelizm o'rnatiladi.

Zamonaviy ingliz adabiyotida Filipp Larkin, Ted Hyuz, Sylvia Plat va Seamus Hini kabi shoirlar "Moon" konseptini o'ziga xos postmodern talqinda ishlatishgan. Silvia Platning "Moon and the Yew Tree" she'rida (1961) Oy — quyidagicha tasvirlangan: ovozli, sovuq, sharmandalik kabi sifatlar bilan tasvirlangan Oy obrazi inson ruhiyatining eng qorong'u qatlamlarini aks ettiradi. Platda Oy — sog'lom va kasal, tirik va o'lik o'rtasidagi chegarada turuvchi dahshatli timsol sifatida ko'rinadi.

Ted Hyuzning "Crow" to'plami she'rlarida Oy primitiv qorong'u kuchning timsoliga aylanib, sivilizatsiyagacha bo'lgan ibtidoiy dunyoning eslatmasiga aylanadi. Bu zamonaviy ingliz she'riyatida Oyning **regresiv-ibtidoiy funksiya** kasb etishi sifatida tavsiflanishi mumkin bo'lib, o'zbek she'riyatidagi Oyning asosan progressiv-go'zallashtiruvchi funksiyasidan tubdan farq qiladi.

Shunday qilib, zamonaviy ikki adabiyotdagi "Oy" va "Moon" konseptlarining rivojini solishtirish shuni ko'rsatadiki: zamonaviy o'zbek adabiyotida Oy asosan **ijobiy-nostalgik va milliy-madaniy** yo'nalishda rivojlansa, zamonaviy ingliz adabiyotida Oy konsepti ko'proq **psixologik-murakkab va ba'zan qorong'u** yo'nalishda talqin etilmoqda. Bu farq ikki adabiyotning zamonaviy rivojlanish yo'nalishlaridagi chuqur tafovutlarni aks ettiradi.

Dramaturgiya janriga nazar soladigan bo'lsak, "Oy" va "Moon" konseptlarining ishlatilishi sahna san'atining o'ziga xos talablariga muvofiq alohida xususiyatlar kasb etadi. Sahna asarlarida Oy — nafaqat tasviriy vosita, balki muhim sahna muhiti va atmosfera yaratuvchi element sifatida xizmat qiladi.

O'zbek dramaturgiyasida Hamza Hakimzoda Niyoziyning "Zaharli hayot" va boshqa asarlarida Oy kechalari ko'pincha muhim dramatik ziddiyatlarning rivojlanish muhitiga aylanadi. Klassik o'zbek dramaturgiyasida Oy ostidagi uchrashuvlar va qasamlar — muhim dramatik momentlarning ajralmas qismi sifatida qo'llanilgan.

Shuningdek, Shekspir dramalaridan tashqari, o'rta asrlar ingliz drama an'anasida ham Oy muhim ramziy rol o'ynagan. Xususan, Kristofer Marloning "Doctor Faustus" asarida jodugarlik va sehrgarlik marosimlari Oy ostida tasvirlangan bo'lib, bu Oyning ingliz dramaturgiyasidagi mistik-sehrgarlik funksiyasini yana bir bor tasdiqlaydi.

XX asr ingliz dramaturgiyasida Semu'el Bekettning absurd teatrida Oy — vaqtning to'xtab qolganligini va insoniy mavjudlikning besamarligini ifodalovchi timsolga aylanadi. "Waiting for Godot" asarida kechalik Oy ostidagi kutish sahnasi bechoralikning va umidsizlikning eng kuchli dramatik ifodasiga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati;

1. Лотман Ю.М. Структура художественного текста. — М.: Искусство, 1970. — С. 201.
2. Орипов А. Шеърлар. — Т.: F.Ғулом, 1990. — Б. 123.
3. Юсуф М. Танланган шеърлар. — Т.: Шарқ, 2005. — Б. 88.
4. Plath S. Collected Poems. — London: Faber and Faber, 1981. — P. 172.
5. Hughes T. Crow. — London: Faber and Faber, 1970. — P. 45.
6. Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий. Асарлар тўплами. — Т.: Фан, 1989. — Б. 234.
7. Marlowe C. Doctor Faustus. — London: Methuen, 1965. — P. 67.
8. Beckett S. Waiting for Godot. — London: Faber and Faber, 1956. — P. 89.